CZU: 331.556.4(478)″1994/2004″ **https://doi.org/10.59295/sum4(174)2023_09**

PROBLEMA MIGRAȚIEI FORȚEI DE MUNCĂ ÎN AGENDA EXECUTIVELOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Oleg URSAN

Universitatea de Stat din Moldova

Importanța studierii migrației forței de muncă este argumentată prin schimbările social-economice și politice care au loc în Republica Moldova la etapa actuală. Factorii principali care au favorizat migrația sunt: salariile mici și șomajul, nemulțumirea față de condițiile de viață, democratizarea societății, lipsa perspectivelor economice și de creștere profesională, birocrația politică, corupția etc. În perioada 1994-2004 fluxul migranților din Republica Moldova este orientat preponderent spre Federația Rusă, iar din 2006 este îndreptat către țările UE și Izrael. Problema „migrației în muncă peste hotarele țării” apare pentru prima oară oficial în Planul de activitate al Guvernului în 1994. Ca urmare, în perioada 1994-2014 au fost încheiate acorduri cu țările CSI și cele occidentale cu privire la reglementarea proceselor de migrație a forței de muncă, ratificarea convențiilor OIM în domeniul utilizării forței de muncă, șomajului, protecției sociale și salarizării etc.

Cuvinte-cheie: *Republica Moldova, migrația forței de muncă, ţara de „perspectivă”.*

THE ISSUE OF LABOUR MIGRATION ON THE AGENDA OF THE EXECUTIVES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The importance of studying the migration is argued by the socio-economic and political changes taking place in the Republic of Moldova at the present stage. The main factors that favored migration are: low wages and unemployment, dissatisfaction with living conditions, democratization of society, lack of economic and professional growth prospects, political bureaucracy, corruption, etc. In the period 1994-2004 the flow of migrants from the Republic of Moldova is mainly oriented towards the Russian Federation and since 2006 it is directed towards the EU and Israel. The problem of „labour migration abroad” appears for the first time officially in the government's activity Plan in 1994. As a result, in 1994-2014 agreements were concluded with Commonwealth Of Independent States and European countries on the regulation of labor migration processes; ratification of Conventions in the field of labor use, unemployment, social protection and payroll, etc.

Keywords: *Republic of Moldova, labor migration, country of „perspective”.*

Introducere

Actualitatea temei este determinată de procesele politice și socio – economice la nivel național cu repercusiuni asupra familiei din Republica Moldova, care au condus la reaprecirea statutului familiei contemporane, a noțiunii de familie, a valorilor și principiilor interpersonale, a atitudinii față de cupluri, ramificarea statutului femeii și al bărbatului atât în familie, cât și în diverse sfere ale societății.

Importanța studierii migrației este argumentată prin schimbările social-individuale și social-generale care au loc în societatea noastră, ce permit abordarea și punerea în discuție a unor grave probleme sociale cu care se confruntă țara noastră la etapa actuală. Evidențierea părților slabe și forte ale familiei, aprecierea și analiza cărora permite a formula direcții de susținere a familiilor din Republica Moldova, îndeosebi în perioada migrației de muncă a unuia sau a ambilor părinți, adesea urmată de divorț sau a apariției unui nou tip de familie în societatea noastră – „familia la distanță”.

Migrația și impactul ei asupra familiei ca o problemă științifică este cercetată de mai mulți autori prin prisma istoriei, sociologiei, psihologiei, antropologiei, dreptului etc. Studiile abordează probleme majore din societatea Republicii Moldova, cum ar fi evoluția căsătoriilor mixte și transformarea în timp a relațiilor familiale [1], traficul de ființe umane [2], feminizarea migrației [3], exploatare sexuală [4], creșterea anuală a numărului divorțurilor (rapoartele anuale ale Biroului Național de Statistică), creșterea ponderii copiilor lăsați sub tutela rudelor și vecinilor [5], impactul migrației sapru familiilor cu copii [6], problemele de migrație [7], transferurile bănești efectuate de migranți moldoveni [8], etc.

Schimbările socio-economice ce au apărut în statele post-sovietice au condus la o gravă problemă a societății - migrația forței de muncă, una dintre provocările globalizării, cu efect asupra instituției familiei. Acest fenomen s-a răsfrânt și asupra familiilor din Republica Moldova. Migrația masivă, adesea separată a cuplurilor a condus la reamenajarea rolurilor în familie și în societate. E de menționat, că migrația forței de muncă, fenomen socio-politic, este prezentă în toate țările, indiferent de nivelul de stabilitate economică și politică, devenind o parte constantă a istoriei omenirii.

Identificarea problemei

În mod general, factorii principali care au favorizat migrația forței de muncă din Republica Moldova sunt: situația financiară precară, sărăcia - în anul 2000 mai mult de 40% din cetățenii Republicii Moldova erau în pragul sărăciei cu o scădere semnificativă în 2009 la 38% (BNS), salariile mici și șomajul, nemulțumirea față de condițiile de viață, democratizarea societății, lipsa perspectivelor economice și de creștere profesională, birocrația politică, extinderea relațiilor economice internaționale ale Republicii Moldova, etc.

Din punctul de vedere a științei, migrația este nu doar un fenomen, ci un proces inevitabil, cu o mulțime de elemente structurale în domeniul legislaţiei, demografiei, economiei, culturii și, desigur, în relațiile de familie [9]. Procesele de migrație depind și afectează toate aspectele legate de procesele social-economice. Migrația economică afectează instituția constitutivă a familiei, ce presupune: transformarea funcțiilor tradiționale ale familiei; transformarea rolurilor de gen în cadrul familiei, transformărea familiei în instituție socială [10].

În Republica Moldova migrația cetățenilor și impactul acesteia asupra familiei este o problemă acută. Din 1991 și până în prezent, economia națională a înregistrat un declin continuu, de atunci economia moldovenească se află în tranziție, astfel sărăcia și șomajul au devenit primele „simptome" ale acestui fenomen. Anii de după declararea suveranității și independenței Republicii Moldova, pe de o parte, au permis cetăţenilor să părăsească în mod liber țara în căutarea unor condiții de viață mai bune pentru întreaga familie [11], iar pe de altă parte, societatea s-a confruntat cu problema sărăciei și copiilor rămași fără supravegherea părinților.

Studiile gender arată că majoritatea părinților migranți (42%) au copii cu vârsta de 1-7 ani, mai mult de 73% din mediul rural [12]. Cercetările demonstrează că fiecare al cincilea migrant de muncă în vârstă de 20-49 ani este părinte al cel puţin unui copil de vârstă preşcolară. Astfel, analizând datele prezentate, putem estima că circa 60 mii de copii de vârstă preşcolară au rămas, în ultimii ani, fie parțial, fie complet, în afara grijilor educaţionale părinteşti. Cercetări efectuate recent în domeniu, arată că peste 150 mii de copii au cel puţin un părinte plecat în străinătate deja de mult timp, iar în cazul a 10 la sută dintre minori sunt plecaţi în străinătate ambii părinţi [13].

În perioada 1994-2004 fluxul migranților din Republica Moldova este orientat masiv spre Federația Rusă, iar din 2006 este îndreptat către țările UE. Această direcție este aleasă în mare parte de femei, fiind angajate legal în domeniul serviciilor, comerțului, îngrijire a persoanelor în vârstă, bolnave, a copiilor sau în calitate de servitori. Din 2011 apar noi direcţii: Grecia, Portugalia, România, Turcia, Ucraina, Izrael. Migrația forței de muncă a cetățenilor din Republica Moldova spre UE este un proces de durată. Ceea ce este caracteristic acestui proces este faptul că femeile din Republica Moldova preferă să emigreze mai mult în Uniunea Europeană decât în Rusia, cota procentuală constituind circa 65%, către 2005 raportul dintre bărbați și femei în UE a fost aproape proporţional [14]. În perioada 2011-2015 se înregistrează o creștere a migrației femeilor în țările UE de la 65% în 2011 la 72%, raportul gender fiind în favoarea femeilor. Această situație se menține și în perioada 2016-2017, din numărul total migranți din Republica Moldova plecați în UE, peste 70% sunt femei. Datele se confirma prin statistica de gen efectuată de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Factorii de bază care favorizează migrația de muncă în Federația Rusă sunt rețelele de transport extins și prețurile accesibile, în comparație cu costul biletului de avion sau autocar cu destinație UE. Pentru comparație, un bilet la autocar spre Moscova costă circa 900 de lei (md), iar spre Lisabona peste 3000 de lei (md). În opinia noastră, majoritatea migranților pentru prima sa plecare la muncă peste hotare își aleg țara de „perspectivă", reieșind din surse acumulate, necesare pentru legalizare, alimentație și rare-

ori chirie. Astfel, migrația de muncă spre Rusia este mult mai convenabilă pentru migranți cu un salariu foarte modest în Republica Moldova. Ulterior, migranții din Rusia peste circa 1-2 ani pleacă spre țările UE, acumulând o sumă mult mai mare, necesară pentru achiziționarea biletelor, chirie, alimentație, legalizare. Limba de stat a țării de „perspectivă” joacă un oarecare rol, însă cetățenii Republicii Moldova se asimilează foarte repede, îndeosebi în țările în care se vorbește una dintre limbile romanice (Italia, Spania, Portugalia, Franța). Ca rezultat, suma acumulată pentru deplasare în migarție de muncă predomină asupra limbii vorbite, rețelelor de transport sau chiar prezența rudelor prietenelor în țara de „perspectivă”.

Migrația în agenda executivului

Problema „migrației în muncă peste hotarele țării” apare pentru prima oară oficial în Planul de activitate al Guvernului în 1994. Având în vedere scopul – „problema utilizării forței de muncă și șomajul”, Executivul condus de Andrei Sangheli și-a propus ca scop: încheierea acordurilor cu țările CSI și cele occidentale cu privire la reglementarea proceselor de migrație a forței de muncă; ratificarea convențiilor OIM în domeniul utilizării forței de muncă, șomajului, protecției sociale și salarizării; aducerea statisticii forței de muncă și șomajului în corespundere cu cerințele Organizației Internaționale a Muncii [15].

Guvernul Ion Ciubuc se orientează spre relațiile diplomatice și de migrație prioritar cu țările CSI, evocând un șir de probleme în viața social-economică în perioada 1994-1997 care trebuie să fie rezolvate de urgență: intensificarea inegalității sociale; extinderea sărăciei; disparitatea între veniturile celor mai bogate și celor mai sărace pături sociale a constituit circa 11 ori diferență; peste 50% din cheltuieli din salariu dobândit se atribuie doar alimentației; statul nu dispune de mijloace pentru asigurarea garanțiilor sociale ale populației [16]. Ziarul Flux, din 27 iunie 1997, relatează istorii ale mai multor familii care au emigrat în Grecia, Israel și Turcia, din cauza salariului mic și foamei, care îi amenință familiile zilnic.

Executivul condus de Ion Ciubuc în perioada 1998-2001, își propunea un șir de măsuri în prevenirea migrației masive în muncă și lupta cu șomajul, cum ar fi: crearea cadrului legislativ privind protecția lucrătorilor autohtoni pe piața internă și a migranților ce activează peste hotarele Republicii Moldova; elaborarea programului de stat al angajării în muncă; implementarea programelor speciale și scutirea de impozite pentru businessul mic și mijlociu în sectorul privat; extinderea practicii privind utilizarea contractelor individuale de muncă. De asemenea, pentru a purcede la o dezvoltare economică și politică de tip european, pentru prima oară la nivel de guvern, s-a format o idee prioritară în politica externă a Republicii Moldova – integrarea europeană, idea argumentându-se prin: „această orientare este determinată de factori obiectivi ai edificării unui stat democratic și prosper, bazat pe economia de piață, și angajării în spațiul european de securitate și stabilitate”.

Idea integrării europene nu a fost realizată la acel moment, executivul condus de Ion Ciubuc fiind demis, în locul căruia va fi investit Ion Sturza, de către coaliția de guvernare „Alianța pentru Democrație și Reforme”. Idea cursului european a fost preluată de Prim-ministrul Ion Sturza, ea devinind obiectivul de prioritate majoră în programul de activitate numit „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană”.

La capitolul migrației în muncă și luptei cu șomajul, guvernul a elaborat un program care prevedea: protecția migranților ce activează peste hotarele Republicii Moldova prin semnarea documentelor bilaterale; susținerea agenților economici în vederea creării locurilor noi de muncă; organizarea lucrărilor publice; elaborarea programelor de urgență de protecție socială a celor mai afectate categorii de populație; consolidarea bazei financiare a sectoarelor de bază (învățământul public, știința, ocrotirea sănătății și cultură) [17].

În noiembrie 1999 Executivul condus de Ion Sturza a fost demis prin moțiune de cenzură de către majoritatea parlamentară condusă de Partidul Comuniștilor, susținută de Partidul Creștin-Democrat și deputați independenți.

Ca urmare, problemele cu caracter social și economic nu au fost soluționate, reformele inițiate la sfârșitul anului 1999 fiind perturbate de instabilitatea politică din țară și suspendarea finanțării Republicii Moldova de către creditorii internaționali, ceea ce a condus la criza economică din țară.

După căderea Guvernului Sturza, pe 21 decembrie 1999 a fost investit în calitate de Prim-ministru Dumitru Braghiș, care a venit cu un program numit „Legalitate, Consolidare și Reforme – întru Bunăs-

tarea Națiunii". În Preambulul proiectului de activitate, se menționa că Republica Moldova se confruntă cu șomaj, migrație în muncă, inflație, care a ajuns la 40%, fiind cea mai ridicată în ultimii cinci ani și alte probleme de ordin socio-economic, care au parvenit în perioada tranziției la economia de piață, la un nou sistem de valori. Ca urmare, Executivul condus de Dumitru Braghiș și-a propus:

1. Susținerea categoriilor socialmente vulnerabile ale populației;
2. Reducerea ratei șomajului și diminuării sărăciei;
3. Formarea sistemului de garanții sociale minime;
4. Dezvoltarea pieței forței de muncă în atragerea șomerilor în munca social-utilă;
5. În domeniul relațiilor externe: semnarea documentelor bilaterale și protecția migranților peste hotarele Republicii Moldova prin editarea Ghidului migrantului distribuit de către ambasadele Republicii Moldova [18].

În urma alegerilor Parlamentare anticipate din 25 februarie 2001 Blocul Electoral Alianța Braghiș a obținut un scor de doar 13,42% din votul alegătorilor, ce constituia 19 mandate de deputat în Parlament, în comparație cu majoritatea obținută de Partidul Cpmuniștilor din Republica Moldova. În consecință, Guvernul Dumitru Braghiș cedează funcția de Prim-ministru lui Vasile Tarlev. Astfel, majoritatea obiectivelor din Programul de activitate al Executivului Dumitru Braghiș nu au fost realizate, țara fiind afectată de șomajul de lungă durată, migrația forței de muncă, îndeosebi a intelectualilor din Republica Moldova în țările de perspectivă, sărăcie, îndeosebi în secorul rural și instabilitate politică.

Anii 2001-2009 au intrat în istorie ca o perioadă de guvernământ comunist, liderul căreia a fost Vasile Tarlev și la Zinaida Greceanâi. Problemele de ordin social-economic au fost transmise noului executiv drept „moștenire". Programul de activitate al Guvernului intitulat „Renașterea economiei – renașterea țării" evidența problemele sărăciei, șomajului și migrației, ca fiind prioritare, inclusiv:

- adoptarea codului muncii și legilor privind salarizarea;
- protecția salariaților împotriva bolilor profesionale și accidentelor de muncă;
- asigurarea în termen a salariului, pensiilor și indemnizațiilor de șomaj;
- indexarea salariilor, pensiilor și altor plăți sociale;
- reducerea decalajului dintre mărimea salariului minim și coșul minim de consum;
- în domeniul optimizării utilizării forței de muncă și al migrațiunii forței de muncă, se vor elabora programe naționale de angajare în câmpul muncii, îndeosebi a femeilor și invalizilor;
- susținerea financiară sau reducerea taxelor de stat pentru tinerii specialiști în optimizarea activității de întreprinzător;
- reglamentarea proceselor migrațiunii forței de muncă prin încheierea de acorduri interguvernamentale cu țările unde sunt angajați cetățenii republicii moldova [19].

Însă, în cei 9 ani, guvernarea comunistă nu s-a reușit realizarea obiectivelor propuse. Fenomenul migrației în masă a înregistrat un flux ridicat cu anul 2005, înregistrând oficial 17,2% din populația totală. În condițiile problemelor existente, cum ar fi: depopularea, rata scăzută a fertilității, migrația în muncă a devenit o problemă majoră pentru Republica Moldova, ținând cont de o creștere constantă, într-un ritm cu circa 100 mii persoane o dată la cinci ani. Ca urmare, în 2009 la finele guvernării comuniste, Biroul Național de Statistică înregistrează o cotă maximă de 20% din populația totală a țării. Preponderent, migranții din Republica Moldova în perioada 2001-2009 au ales Federația Rusă, România, Italia, Ucraina, Grecia, Germania și SUA. Nu există pentru această perioadă date oficiale despre calificările migranților, dar circa 13% din migranți aveau studii superioare, fiind în mare parte profesori și medici (BNS).

În consecință, problema migrației fiind obiectivul de perspectivă și de prioritate majoră pentru Guvernul Vasile Tarlev I și II, ulterior Executivul condus de Zinaida Greceanâi nu a fost îndeplinit. Dimpotrivă, a înregistrat o creștere anuală cu circa 1,5% total pe țară. Iar evenimentele din aprilie 2009, care au pus capăt guvernării Partidului Comunist, au fost un fel de „apreciere" din partea societății civile, îndeosebi a tinerilor, care s-au opus guvernării comuniste și multitudinii de probleme care nu au fost realizate pe o durată de 9 ani de conducere.

Percepția cetățenilor despre migrație

Interviurile au fost realizate în 2016 pe un eșantion de 400 de persoane: **în Republica Moldova (or.**

Chișinău), Ucraina (or. Kiev), România (or. București). Procesul de intervievare a fost coordonat de Centrul Studiilor de Gen din Lisabona, fiind membru Asociației Studiilor de Gen din Portugalia, în perioada 2015-2018. Drept model de cercetare și analiză a fost preluat Proiectul Național „Modelul familiei în tranziție”, realizat de către IDIS Viitorul în parteneriat cu UNICEF-Modova, după modelul cercetărilor din UE *European Values Study.*

În urma intervievării respondenților din Republica Moldova (or. Chi*șinău*) în 2016 pe un eșantion de 200 de persoane, cu privire la problemele migrației de muncă, am constatat următoarele:

1) 92% din respondenți sunt de părerea că migrația de muncă este o problemă majoră în Republica Moldova, 8% ar susține că este o normalitate, menționând că în perioada sovietică cetățenii tot plecau la muncă în țările membre ale URSS;

2) 76% din intervievați consideră că migrația de muncă ar avea multe urmări negative pentru familiile rămase în țară, îndeosebi plecarea mamei peste hotare, 24% de respondenți cred că migrația de muncă ar aduce mai mult folos, chiar dacă unele cupluri se despart;

3) 82% cunosc cazuri când copiii au fost lăsați de părinți în grija buneilor, 10% - sub tutela surorilor, fraților, 4% copii rămași în grija cumetrilor, 4% în grija vecinilor;

4) 32% din respondenți cunosc prieteni sau chiar rude apropiate care au divorțat în urma plecării unuia peste hotare, 68% cunosc astfel de cazuri, dar consideră că nu migrația a provocat divorțul;

5) 77% din cei intervievați consideră că femeia ar trebui să plece cu soțul peste hotare, 23% s-au expus negativ, argumentând că soția ar trebui să aibă grijă de casă și de copii.

*În urma intervievării î*n România în 2016 (or. București) a 100 persoane, am identificat următoarele: 75% respondenți nu susțin plecarea femeilor peste hotare, cu excepția celor necăsătorite sau divorțate. 79% din femei-respondente au fost plecate peste hotare în perioada 1999-2014, dintre care doar 27% femei au plecat cu soțul, restul au plecat cu prietene, colegi sau rude. 98% din intervievați sunt conștienți că plecarea mamei peste hotare va distruge familia, având urmări negative pentru copii, în cazul dacă ei rămân în grija vecinilor sau rudelor. 3% din cei intervievați și-au lăsat copiii săi în grija vecinilor, ei fiind cumetri, 72% au lăsat copiii cu bunicii, iar 25% cu rude apropiate, îndeosebi frați și surori. 14% din intervievați cunosc cazuri de divorț din cauza migrației de muncă a soției sau a soțului peste hotare; 86% sunt convinși că „familia la distanță” este un nou model de conviețuire. 26% din respondente cunosc cazuri când soția a plecat peste hotare din cauza că soțul consumă alcool și este șomer, lăsând totuși copiii în grija lui. 78% de femei intervievate consideră că soția trebuie să plece cu soțul peste hotare, 22% ar avea grijă de casă și copiii.

În urma cercetării în Ucraina din 2016 (or. Kiev), 100 din cei intervievați, am constatat că 100% din intervievați sunt ferm convinși că migrația de muncă este o problemă majoră pentru Ucraina; 78% au menționat că dacă pleacă femeia peste hotare, este un prim pas spre distrugerea familiei, îndeosebi dacă ea pleacă fără soț; 49% de respondenți cunosc familii (vecini, rude) care au divorțat în urma plecării femeii sau bărbatului peste hotare; 2 persoane (1 femeie, 1 bărbat) din intervievați au divorțat în urma migrației de muncă (femeia - pe motivul că soțul consuma alcool; bărbatul a divorțat fiindcă a găsit o nouă soție cu care îl leagă interese comune); 82% consideră că plecarea mamei peste hotare are urmări doar negative pentru copiii lăsați în grija altora; 79% ar pleca în țările membre ale Uniunii Europene cu susținerea rudelor apropiate care deja s-au stabilit în UE, îndeosebi Portugalia, Polonia și Italia; 21% ar alege Rusia, din cauza limbii vorbite și vecinătății; 60% din respondenți s-ar întoarce în Ucraina, 40% ar fi vrut să se stabilească definitiv într-o țară Europeană, iar după aderarea Ucrainei în UE poate s-ar fi întoarce în țară.

Concluzii și recomandări

În concluzie, menționăm importanța studierii a migrației de muncă prin prisma studiilor interdisciplinare, îndeosebi folosind metoda de gen, pentru a vedea problemele cu care se confruntă bărbații și femeile în proces de integrare într-un stat de „perspectivă”. La fel, analiza problemei în cauză, prin documentele oficiale, adoptate de către executivele din Republica Moldova. Recomandările pe care le formulăm în urma cercetării migrației forței de muncă ar putea soluționa parțial problemele legate de adaptare, legalizare și reîntoarcerea/reîntegrarea în țară. Acestea sunt:

- Încurajarea familiilor revenite din migrație de muncă pentru înființarea întreprinderilor de tip familial, prin anularea impozitării acestora în primii 3-5 ani de activitate.

- Crearea unui centrul de parteneriat „Moldova-Diaspora” cu privire la statutul și funcțiile femeii și al bărbatului peste hotare, informarea părinților despre starea copiilor lăsați sub tutela rudelor (de ex. reușita școlară prin site-ul electronic al școlii, starea locuinței și a copilului de către asistența socială, medicul de familie etc.).
- Susținerea migranților din Republica Moldova în țările UE, Rusia, SUA de către ambasadele sau ONG-le în proces de legalizare și integrare socială, demararea unui programul la nivel național de întoarcere a migranților la baștină prin implementarea politicilor social-familiale în țară.

Referințe:

1. Gagauz, O. *Impactul migrației forței de muncă asupra relațiilor familiale*. Conferința Internațională. Transformările demografice și socio-economice ale populației: Actualitate și viitor (5-6 decembrie 2006). Chișinău, 2007, pp. 169-175.
2. Мошняга, В. Противодействие торговли людьми: Республика Молдова. Пояснительная записка 13/31. Социально-политические рамки миграции: EUI, RSCAS, апрель 2013, 13 с.
3. Кустрябова, С., Комиссарова, О. Феминизация миграционных процессов в автономном территориальном образовании Гагауз-Ери. În: *Femeile din Moldova.* Conferința republicană științifico - practică, 25 martie 2010, Chișinău: Egalitate, 2010, стр. 25-35.
4. Alexe, I. Traficul de persoane în scopul exploatării sexuale. În: *Cartea neagră a egalității de șanse între femei și bărbați în Romania*, coord. ed. B. Grungerg. București: Smart Print, 2006, pp. 138-141.
5. Bodrug-Lungu, V., Pascal, L. Dimensiunea de gen a problemelor Familiei. În: *Familia – factor existențial de promovare a valorilor etern-umane.* Chișinău, 2012, pp. 276-277.
6. Buciucdeanu-Vrabie, M. Impactul migrației de muncă asupra familiilor cu copii. În: *Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea programului de acțiune de la Cairo.* Chișinău: Centrul de Cercetări Demografice al INCE al AȘM, 2014. pp. 68-77.
7. Мошняга, В. Регулирование трудовой миграции в Республике Молдова: основные этапы и их специфика. În: *MOLDOSCOPIE* (probleme de analiză politică), Revista științifică trimestrială. Chișinău: USM, № 1 (XXXVI), 2007, стр. 38-40.
8. Мошняга, В., Теоса, В. Денежные переводы трудовых мигрантов: их роль в социально-экономической стабилизации в Молдове. În: *MOLDOSCOPIE* (probleme de analiză politică), Revista științifică trimestrială. Chișinău: USM, № 2 (XXXIII), 2006, стр. 11.
9. Хорозова, Л. Влияние трудовой миграции на этническую идентичность молодежи Гагаузии. În*: Проблемы теории и практики этнопсихологии и этнологии*. Кишинев, 2012, стр. 79-93.
10. Бодруг-Лунгу, В., Бостан Д. Трансформация института семьи в контексте миграции (на примере Республики Молдова). În: Власть, Этнос, Семья: гендерные роли в XXI веке. Научный форум 28-30 ноября 2010 года. Москва, 2010, стр. 39-40.
11. Gribincea, A., Negruță, A. *Problemele actuale ale migrației. Republica Moldova: provocările migrației*, coord. V. Moraru. Chișinău: Știința, 2010, 147 p.
12. *Satul moldovenesc din perspectiva sociodemografică*. Academia de Științe a Moldovei, red. șt. Gh. Paladi. Chișinău: Sirius, 2012, 144 p.
13. Moraru, V. Migrația în contextul globalizării. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, Nr. 1 (176), 2018, pp. 20-29.
14. Мошняга, В., Цуркан, В., Руснак, Г. Молдавские строители в России: проблемы толерантности. În: *MOLDOSCOPIE* (probleme de analiză politică). Revista științifică trimestrială. Chișinău: USM, № 1 (XXVI-II), 2005, pp. 72-78.
15. Programul Guvernului Andrei Sangheli 1992-1994/1994-1997. www.legis.md (accesat la 06.01.2023).
16. Programul de activitate al Guvernului Ion Ciubuc pentru perioada 1997-1998\1998-2001. www.legis.md (accesat la 06.01.2023).
17. Programul de activitate al Guvernului Ion Sturza pe anii 1999-2002. www.legis.md (accesat la 06.01.2023).
18. Programul de activitate al Guvernului Dumitru Braghiș pe anii 2000-2002. www.legis.md (accesat la 06.01.2023).

19. Programul de activitate al Guvernului Vasile Tarlev pe anii 2001-2005. www.legis.md (accesat la 06.01.2023).

Date despre autor:
Oleg URSAN, doctorand, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: olegursan@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-6869-7949

Prezentat la 09.03.2023